

Una línia imaginària que separa els pobles dels Pirineus

Tura Clarà i Vallès,
historiadora

Tot historiador es marca uns límits en els seus estudis i treballs, a voltes són temporals, a voltes geogràfics, altres vegades són sobre un fet concret –guerres, industrialització, població, economia... Els historiadors locals ens marquem límits geogràfics que poden abraçar una vila, una comarca, una vegueria, etc. En tot cas són unes fites que nosaltres mateixos ens assenyallem. Per exemple, per fer la història local de Besalú podem utilitzar uns límits diferents segons l'època que estudiem de la vila. Durant l'època comtal, els límits semblen prou clars (fig. 1 i fig. 2) –i remarco la paraula *semblen* amb tota la intenció del món-. Tradicionalment

Fig.1. Representació tradicional del comtat de Besalú. Podem veure els límits del comtat de Besalú però l'autor del mapa posa amb un color diferent les terres del Vallespir, Fenolleda, Perapertusa i les de Ripoll com si tinguessin el dubte d'incloure aquestes terres dins el comtat. Un dubte que no tenen quan inclouen les terres del Conflent, el Capcir i Donasà al comtat de Cerdanya. Cal esmentar que es conserven juraments de fidelitat al comte besaluenc dels homes de la Fenolleda, Perapertusa i del Vallespir pel que seria lògic representar-ho sense canvis de colors. Amb un color diferent també trobem el que han volgut anomenar "comtat de Ripoll" un territori que l'abat Oliba, en el moment de professar va deixar en testament al comte Tallaferro junt amb la part que tenia del Bergadà. Els límits semblen diferents, i el comtat de Besalú era molt més gran del que es reconeix

Fig. 2. Mapa del comtat de Besalú. Confeció Tura Clarà

es traça una línia que passa per la Clusa, Figures, Pontós i Bàscara, seguiria per sota Banyoles fins a tocar gairebé les Preses en una línia sinuosa que inclouria Mieres i Santa Pau, per baixar per sota Sant Esteve d'en Bas, on gira en direcció als Pirineus tot resseguint la carena muntanyosa fins a Camprodon. Des d'aquest punt es desviaria cap a l'esquerra en direcció a Tegurà i giraria novament cap els Pirineus i sembla que agafaria el mateix traçat de l'actual frontera fins a arribar novament a la Clusa.

Quan el darrer comte de Besalú va deixar en herència les seves terres al comte de Barcelona, aquests límits es van esborrar de mica en mica i calgué fer-ne uns altres per optimitzar l'administració, les vegueries. La vegueria de Besalú, segons una descripció dels límits feta el 20 d'octubre de 1449, era més gran que el comtat malgrat la pèrdua d'alguns territoris com són les terres del comtat de Ripoll, les de les valls de Camprodon i les del Bergadà, ja que s'hi va incorporar el comtat d'Empúries. Ara arriba fins al mar! Des de Banyuls fins a l'Escala. Tot d'una els comtes de Barcelona van decidir que unien les vegueries de Besalú i de Girona (fig. 3), però l'entitat era tan gran que l'hagueren de subdividir i crear la sotsvegueria de Besalú, a la qual van donar els mateixos límits que ja tenia.

Quan perdérem la Guerra de Successió es va canviar el nom de la divisió del territori, es va castellanitzar l'administració i passà a dir-se *corregiment*, sense variar-ne les línies divisòries. (fig. 4)

Aquesta seria a grans trets la història dels límits dels territoris que estaven sota un govern establert a Besalú. Però no hi són tots! Hi ha una sèrie de llocs, veïnats i petites agrupacions de viles que foren organitzades com la vegueria estreta. Cada lloc elegia (o insaculava) un o dos jurats, segons el nombre i la qualitat dels habitants, que es reunien sota la direcció del veguer actuant, en termes econòmics, com si fossin un únic poble. Segons Pere Vayreda i Olivàs a *El priorat de Lladó i les seves filials* el notari de la Cort Reial de Besalú, Argalés Fexas, va fer una acurada descripció dels límits amb data de 3 de desembre de 1531.

Fig. 3. Mapa de la vegueria i més tard sotsvegueria de Besalú. L'original està titulat Divisió de Catalunya segons relació de Joseph Aparici Mercadell, 1708 editada per V. Turell. Es pot veure com es va fer sobre un mapa que ja porta incorporada la línia imaginària creada el 1656

Fig. 4. Mapa dels corregiments de Catalunya, fet sobre un mapa de comarques

Aquesta "vegueria estreta" tindrà continuïtat en època borbònica i mantindrà més o menys els mateixos límits.

Cal tenir present, encara, una altra divisió. Besalú abans i després de la Guerra del Francès. Abans de la guerra el terme de Besalú incloïa l'anomenada *parròquia forana*, és a dir, els veïnats de Fornells, Sant Ferriol i Pampilona, que avui estan integrats en el municipi de Sant Ferriol.

Finalment, l'última delimitació que podem fer és el municipi actual. Però hem de tenir en compte que la història del municipi està molt relacionada amb els llocs que l'envolten, Lligordà, Palera, Beuda, Junyà, Almor i Ossinyà, per la qual cosa en moltes ocasions no podem fixar uns límits rigorosos. (fig. 5)

Aquests són alguns dels límits que els historiadors ens podem posar només per parlar de la història de Besalú. Hi ha, però, un altre límit que els governants s'han entestat a fer-nos creure des del moment que ens el van imposar. La línia que separa els Pirineus, una línia fronterera que es va traçar a partir de la Pau dels Pirineus. Una línia que en paraules dels representants francesos corregia una "anomia":

"...por cuanto se convino en la negociación comenzada en Madrid el año de 1656, en que se funda el presente tratado, que los Montes Pyrinèos, que habían dividido antiguamente las Galias de las Españas, harían también en adelante la división de estos dos mismos reinos: por tanto se ha convenido, y acordado, que dicho Señor Rey Chistianissimo quedará en possession, y gozará efectivamente de todo el condado, y veguería de Rosellón; del condado y Veguería de Conflens, Países, Ciudades, Plazas, Castillos, Villas,

Fig 5. El municipi de Besalú dins el partido judicial de Olot. Mapa confeccionat per Tura Clarà

Fig. 6. Mapa del traçat de la línia creada en el Tractat dels Pirineus

Aldeas y Lugares que componen los dichos condados, y Veguerías de Rosellón y Conflens; y que quedarán al Señor Rey Catholico el Condado y Veguería de Cerdaña, con las Veguerías, Plazas, Ciudades, Castillos, Villas, Aldeas, Lugares y Países, que componen el dicho Condado de Cerdaña, y Principado de Cataluña..." (fig. 6).

Per fer-la efectiva, els reis d'una banda i de l'altra hagueren de reeducar els seus súbdits, hagueren de fer-los creure que havien estat vivint en un error, que els amics, parents i coneguts de l'altra banda no eren iguals que ells, en definitiva, que havien de canviar de lleialtats. I ho saberen fer molt bé malgrat que la línia no fou acabada de traçar fins al segle XIX. Tingueren dos segles per canviar mentalitats, dos segles per reeducar, dos segles per fer-nos ignorar la nostra comuna. I ho feren realment bé! Tan bé que quan nosaltres hem escrit la història de Catalunya, amb prou feines de Perpinyà, ni de la resta del Rosselló ni del Vallespir ni del Conflent. I ho feren tan bé que fins i tot hem creat una denominació estranya per referir-nos a les terres de l'altra banda de la muntanya: en diem la Catalunya Nord en comptes del nord de Catalunya.

Gairebé mai tenim en compte el que succeïa a l'altra banda dels Pirineus, de les despeses i inconvenients que representa mantenir acantonats uns exèrcits a punt de creuar la muntanya, ni de les modificacions comercials que la línia va modificar o directament trencar... Si fins i tot quan parlem de contraban ho fem des d'un únic punt de vista, el del sud. Per canviar, també canviaren les relacions eclesiàstiques!

I ara cal tornar a reprendre aquell *semblen* del començament quan descrivíem els límits del comtat. Són reals? Són imposats? És molt curiós que aquella frontera segueixi fil per randa la frontera actual malgrat saber que hi ha pobles i viles que formaven part del pagus inicial del comtat de Besalú, per exemple Costuja o les Torres de Cabrenys.

En aquest *semblen* també s'hi poden incloure els reculls de la documentació de l'època comtat. Quan es van fer aquests reculls es van fer per volums seguint la línia imaginària que ens separa i, és clar, els comtats de Cerdanya i Besalú van veure els seus documents inclosos en dos llibres diferents segons si es parlava d'un text datat al nord o al sud de la carena muntanyosa! És més, molts mapes (per exemple la fig. 3 i fig. 4) es feren sobre un mapa que ja incloïa la tan esmentada línia.

Resumint, els historiadors tenim dos tipus de fronteres o límits, les que ens posem nosaltres mateixos per fer un estudi determinat i una altra que, amb el decurs dels anys, ens han fet empassar coll avall que hi és, que és natural que hi sigui i nosaltres, finalment, ens l'hem cregut fins al punt que som incapaços de "saltar-la", de "derruir-la" per escriure la nostra història.